

Вимога самодостатності людського розуму знаходиться у *першому артикулі*, де св. Тома задумується над проблемою, чи не мав би людський розум потреби в якомусь просвітленні Божественним світлом для того, щоб пізнати істину. Тема безпосередньо підказана текстом Боеція, що у Вступі подає свої «зауваги» щодо тринітарної теми («Quantum nostrae mentis igniculum lux divina dignata est»: «Оскільки Божественне світло сходить до вогника мого ума»). Слід зауважити, що поняття *lux* безпосередньо покликає до теорії ілюмінації, яку висували богослови августинівської школи.

Тут ми вказали тільки на основні напрямки уроків, які бере Тома у Боеція, а скільки їх, ще не розвіданих?

Отож детальний, виважений розгляд складних метафізичних текстів Боеція і Томи у викладі Маццотти є солідним дослідженням з філософії Середньовіччя. Малодоступне для українського фахівця, воно є незамінним для інтерпретаторів метафізики і теодицеї та може бути рекомендоване для прочитання на факультативах в університетських колах.

Богдан Завідняк

Józef Augustyn, SJ. *Ojcostwo. Aspekty pedagogiczne i duchowe*. Kraków: Wydawnictwo WAM 2013, 424 с.

Інформація про автора: Юзеф Августин, професор академії Ignatianum у Кракові, реколекціоніст, духовний керівник, головний редактор «Pastores» (1998-2002), головний редактор «Życia Duchowego» (2001-2014). Навчався у Польщі, Італії, Франції. У 1994 р. захистив докторат з пасторальної теології, тема: «Виховання до сексуальної інтеграції».

Українською мовою вже перекладено три десятки книжок отця Юзефа Августина. В Україні в церковних колах його знає велика кількість людей. Літературна творчість польського єзуїта розгортається у кількох напрямках. Перший – це ігнатіянська духовність, достатньо відома в Україні завдяки ігнатіянським реколекціям, що їх єзуїти проводять в Україні вже 16 років. Другий – духовні твори для широкого кола читачів, серед яких є такі, що стали у Польщі бестселерами, а «Сексуальну інтеграцію» там навіть увели у шкільну програму. Третій напрям, в якому плідно працює о. Юзеф Августин, – це його діяльність як довголітнього редактора і постійного дописувача квартальника «Духовне життя». Квартальник постав як вузькотематичний журнал для вірних, що виконали тижневі ігнатіянські реколекції в єзуїтських реколекційних домах і хотіли продовжувати жити ігнатіянською духовністю в повсякденному житті, а літератури на цю тему тоді ще не було (перший реколекційний дім для мирян почав працювати у 1980-х роках у Чеховіце-Дзедзіце, згодом стали видавати невеликі самвидавські брошурки, а в 1994 р. вийшов перший номер квартальника «Духовне Життя»).

Тепер тематика журналу дуже широка: педагогіка, психологія, література, мистецтво, інтерв'ю з відомими діячами культури і навіть політичного істеблїшменту. Можна сказати, що це пошуки «співпричетности релїгїї і культури». Четвертий напрям – це праця о. Августина як редактора об'ємних книжок енциклопедичного характеру на рїзні релїгїйні теми. У 2014 році у Львові презентували одну таку книжку в українському перекладі – «Мистецтво сповїдї».

Книжка о. Юзефа Августина «Батьківство» («Ojcostwo») побачила світ у 1999 році у видавництві отців-езуїтів у Кракові, а у 2013 вийшло шосте, оновлене й доповнене, видання. Обсяг книжки (424 сторінки дрібним шрифтом), кількість опрацьованої літератури (загальна бібліографія і кількість цитат з рїзних джерел), розмаїття стилів у самому тексті вказують на те, що її можна зачислити до енциклопедичного видання – *Суми* батьківства.

Книжка складається із шести частин.

1. *Криза батьківства* висвітлює найважливіші прояви і причини кризи чоловічости й батьківства, і також пробує показати можливості відбудувати батьківство в сучасній цивілізації.

2. *Залишити батька і матір* – показує процес виходу з родинного гнізда, який часто поєднується з необхідністю зцілення травм і кривд, що накопичувалися в дитинстві й підлітковому віці.

3. *Заангажування в особисте дозрівання* присвячене емоційному і духовному дозріванню як необхідній умові відповідального батьківства. Тут ідеться про те, що становит основну тезу цієї книжки, а саме, що зріле батьківство повинно бути вкорінене в батьківство самого Бога.

4. *Побудувати дїм* – це рефлексія над періодом після заручин і першими роками подружнього життя з точки зору приготування до батьківства і материнства. Умовою зрілого батьківства є тривалий зв'язок любові між чоловіком і дружиною, який будується упродовж усього життя.

5. *Стосунки батька з дитиною* показують необхідність заангажування батька в стосунки зі своєю дитиною. Це вимагає часу, уваги, довіри, зрозуміння, перебування поряд, дружби.

6. *Виховання до життя* обговорює деякі проблеми батьківства як школи життя для дитини.

Кожна частина подїлена на розділи, всього є 31 розділ; кожний розділ містить від трьох до восьми підрозділів. Отож книжка охоплює якщо не всі, то майже всі можливі теми, які стосуються батьківства.

У книжці «Батьківство» ми не знайдемо нічого такого, що не обговорювалося б уже в інших книжках, на рїзних релїгїйних форумах і конференціях, на симпозіумах психологів та педагогів, адже проблема батьківства тісно пов'язана з проблемами родини, батьків та дітей. А ці проблеми стосуються не тільки окремих сімей. Це проблеми релїгїї, культури, політики, соціології, економіки тощо. Однак ця книжка представляє новий підхід до проблеми.

Сучасний світ багато діє, але мало думає й осмислює. Це стосується також і християнського життя. Величезний попит на популярну духовно-психологічну літературу свідчить про те, що християни хочуть майже механічним способом, тобто виконанням конкретних інструкцій – як правильно жити й вірити в Бога – вирішувати особисті проблеми. Популярна література задовольняє цей попит і дає ілюзію вирішення проблем. Ріст популярності екзорцистів-чудотворців також про це свідчить. Від церковнослужителів різних рівнів – на недільних проповідях, у постах на різних сайтах тощо – постійно чуємо критику й нарікання на занепад віри й моральности та свідоме й підсвідоме прагнення повернутися до минулого, до світлих та ідеальних моделей християнської родини, батьківства, які нібито колись існували.

Автор книжки, маючи великий досвід ігнатіянських реколекцій та індивідуального духовного проповідництва, не подає конкретних відповідей та рецептів на проблеми, пов'язані з батьківством. Якщо поглянемо на цю книжку глобально, не зупиняючись на конкретних темах, а намагаючись вловити основну думку і спосіб мислення автора, то побачимо, що це спосіб мислення «Духовних вправ» Ігнатія Лойоли: молитва, самопізнання, духовне розпізнання, пошуки Бога й Божої волі в конкретній екзистенційній та побутовій ситуації, спрямування людини на те, щоб вона осмислювала все, що відбувається у ній та довкола неї. Хоча стиль автора не явно ігнатіянський, а адаптований для широкого кола читачів.

Сучасна Церква – як духовенство, так і миряни – постійно намагається створювати і приймати загальні моральні норми, які були б дієвими для всіх, всюди і завжди. Як інструкція для пральної машинки. Книжка о. Юзефа Августина «Батьківство» допоможе відкрити читачеві, який вміє і хоче мислити, що його життя, віра, родина – це його «пральна машинка», унікальна модель в одному примірникові й без інструкцій. Власними зусиллями і з Божою допомогою він сам повинен вчитися нею користуватися.

Олег Кривобочок

Robert Audi. *Democratic Authority and the Separation of Church and State*. Oxford: Oxford University Press 2011, 180 с.

Останніми роками увагу фахівців з етики, політичної філософії та соціальних наук все частіше привертають проблеми, пов'язані зі становищем релігії у секулярних чи, як дехто думає, постсекулярних суспільствах. Спростування чи, як мінімум, жорстка критика неокласичної теорії секуляризації з її головною тезою про обернену пропорційність між рівнем модернізації суспільства та рівнем релігійности його членів природно тягне за собою питання про те, як секулярна держава повинна реагувати на зростання світоглядного плюралізму та пов'язану з цим соціальну дезінтеграцію. Ще більшим викликом є